

Zárójelentés

A mongol *Sitātapatrādhāraṇī* szövegek: filológiai és vallási-kulturális tanulmány
(OTKA K 81908)

Porció Tibor - Sárközi Alice

A munka elvégzéséhez először is összegyűjtöttük a vonatkozó forrás-anyagot: az elsődleges források közül beszereztük tibeti Kandzsúr Derge (1733) és Peking (1737) kiadások vonatkozó szövegeit (D: 590, 591, 592, 593, 985, 986; P: 202, 203, 204, 205, 610, 611). A mongol fordításokhoz a Peking kiadás (1718-20) hat szövegváltozatát (207, 208, 209, 2010, 626, 627) valamint Ayusi 1712-es fordításának az MTA Könyvtárában fellelhető kéziratos változatát vettük alapul. A munka során derült ki, hogy további változatokat is be kell vonnunk a filológiai vizsgálatba. A Szentpétervárott őrzött kéziratos mongol Kandzsúr beszerzése nem volt egyszerű. A levelezés nem vezetett eredményre. Sárközi Alice-nak egy 2013. áprilisában Szentpétervárott tartott konferencián való részvétel során személyes kapcsolatai segítségével sikerült elérnie, hogy fényképmásolatot kaphassunk a szövegekről. Ez a körülmény némileg akadályozta a munkát, mivel csak igen későn, a project vége felé kaptuk meg a fényképmásolatokat és vált lehetővé ezeknek a párhuzamos szövegeknek a tanulmányozása (2013. májusban). Nem volt lehetőségünk, hogy vizsgálatunkba bevonjuk a tervezett tibeti berlini kéziratos Kandzsúrt, amely az 1606-os Wangli kiadás másolata. Sajnos a pályázat költségvetésébe nem terveztük a helyszíni személyes tanulmányozás költsége, így erre nem volt lehetőségünk; másolatot pedig nem tudtunk szerezni.

Elkészítettük a fenti szövegek tudományos átírását, ez lehetővé tette az egyes változatok összehasonlítását (Pekingi nyomtatott Kandzsúr: 202, 203, 204, 205, 610, 611). Az átírt szövegeket úgy szerkesztettük meg, hogy egymással mondatról mondatra (szinoptikusan) összehasonlíthatóak legyenek. A mongol szövegeket összevetettük a tibeti szövegekkel ugyancsak mondatról mondatra. Porció Tibor összevetette a mongol szövegek szanszkritból és tibetiből átbetűzött címeit a különféle Kandzsúr kiadások párhuzamos szövegeivel, s ez alapján megállapítható volt, hogy a pekingi kiadású mongol Kandzsúr szövegek állnak legközelebb a tibeti

Kandzsor kiadásaihoz, de nem teljesen azonosak. (Ebből a szempontból is jó lett volna a berlini szövegeket megvizsgálni).

Elkészítettük a fenti mongol szövegek filológiai pontosságú angol fordítását és kigyűjtöttük azokat a helyeket, ahol a mongol a tibetitől eltérő volt.

Az *International Association of Buddhist Studies* 2011. június 19-25 között megrendezett tajvani konferencián közös előadást tartottunk "An Analysis of the Mongolian Buddhist Terminology as Observed in the Mongolian Translations of *Sitātapatrādhāraṇī*" címmel. (Előadásunk elején kiemeltük, hogy a kutatás az OTKA támogatásával történik.) Bemutattuk, hogy a mongol fordítók bizonyosan felhasználták az ujjur fordítást is, mely utóbbira viszont hatással lehetett az egyik - szintén a Jüan-korban, tibetiből készült - kínai fordítás. Ez a kutatásban új eredménynek számít, s ekként segít megközelítő precizitással datálni mind a kínai, mind a mongol fordításokat. Továbbá, egyéb más adatokat és körülményeket is figyelembe véve, kutatásunk minden bizonnyal hasznos információkat fog nyújtani általában is a buddhista kánon-kutatásokhoz, különösen a különféle kánon-kiadások történetének és egymáshoz való kapcsolódásainak mind alaposabb feltárásához. (Az előadás absztraktját a beszámoló végén közöljük).

Elkészült a tanulmánycikkünk, amely az *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* következő számában jelenik meg. Címe: *Traces of Uygur Influence on the Mongolian Translations of Sitātapatrādhāraṇī*. Sajnos a mongol buddhista kánonban található szövegek kolophonjai nem tartalmaznak semmilyen információt a mongol fordítással kapcsolatban. Ez talán szintén a régiség jele, s ebben cikkben - filológiai és vallástörténeti adatokkal alátámasztva - éppen azt a feltevésünket igazoljuk, hogy mongol fordítása a szövegnek már a Jüan-korban készült, s ennek nyomai a későbbi kanonikus kiadások szövegeiben is kimutathatóak. Ehhez a legfontosabb támpontot a mongolban előforduló "ujgurizmusok" adják. Bemutatjuk a *Sitātapatrā* hagyomány térségbeli történetét is. A Dunhuang-i sino-tibeti anyagban számos bizonyíték van arra, hogy az istennő és a hozzá kapcsolódó rítusok már a Tang korban nagyon népszerűek voltak. A 10. századtól az istennő kultusza másként alakult a tibeti és a kínai buddhizmusba. Míg az előbbiben továbbra is előkelő helyet foglalt el a hagyományban, addig Kínában a tantrikus iskolák hanyatlásával *Sitātapatrā* népszerűsége is csökkent. A Jüan korban azonban reneszánszát éli. Ebben

a korban fordították (újrarendítették?) a szöveget ujjurra, s ekkor készült a kínai Taisho két Sitātapatrā fordítása tibetiből. Filológiai elemzésünkben kimutatjuk, hogy a mongol változatok tibetiből készült fordítások ugyan, de korai fordítói ismerték és használták mind az ujjur, és esetleg a kínai párhuzamos szövegeket is. Ez utóbbi feltevés további vizsgálatokat igényel.

A munkatervben vállalt mongóliai tanulmányutunkra 2012.07.16-08.08 között kerül sor. A Sitātapatrā hagyományra vonatkozóan kutatásunk részben a jelenre, részben a múltba irányult. Előbbivel kapcsolatban feltártuk, hogy a rendszerváltozás utáni Mongóliában, a buddhizmus újraélesztésének folyamatában jelen van a Sitātapatrā istenség kultusza, s erre vonatkozóan több bizonyítékot is dokumentáltunk. Újraéleszteni természetesen olyat lehet, ami már egyszer volt; a múltba vonatkozóan gyűjtöttünk adatokat eddig nem ismert kéziratokról vagy szövegvariánsokról, és információkat szereztünk olyan öregektől, akik már éltek a vallásüldözés előtt és vannak ezzel kapcsolatos emlékeik. Röviden, pontokba szedve ekként számolhatunk be:

1. Ulánbátor

1.a. A gelugpa (*dge lugs pa*) Gandan kolostorban találkoztunk a főapát titkárával. Elmondta, hogy a kolostorukban végeznek beavatást az istennő tantrájába, s egy kommentár-kéziratuk is van. (Megígérte, hogy megmutatja egy későbbi, telefonon egyeztetett időpontban. Akkor már sejtettük, hogy ez egy "udvarias" formája az elutasításnak).

1.b. A kolostorban a megrendelhető rituálék listáján szerepel a Sitātapatrā-é is.

1.c. A kolostor egyik szentélyénél az adományok között találtunk egy újonnan készült ezerkarú Sitātapatrā dombormű ábrázolást.

1.d. A Mongol Tudományos Akadémián összeállítottak egy katalógust az akadémia tulajdonában lévő mongol buddhista kéziratokról. Lehetőségünk nyílt bepillantani a az akkor még megjelenés előtt álló katalógusba, (B. Nyammyagmar, (2013). *Xel zoxiolyx xyreelengijn mongol bicmel dermal nomyn byrtgel*, Nos. 209, 2112, 212/1, 214/1, 963, 199, 762, 983, 147/132) amely kilenc *čayan sikürtei* szöveget említ, köztük egy olyat is, amelynek a tibeti változata nem ismert.

1.e. A Tashichoiling kolostorban is szerepelt a Sitātapatrā mint megrendelhető szertartás. Itt megengedték, hogy lefotóztuk a liturgia gyűjteményükből a Sitātapatrā (tibeti) szövegét. (Ez a szöveg azonos az egyik kanonikus változattal.)

1.f. Az Ulánbátori Könyvtárban, a katalógus szerint, hét extra-kanonikus mongol nyelvű Sitātapatrā-hoz köthető szöveg található. Ezek feldolgozását reálisan nem tudtuk a futó projektünkben vállalni, csak említjük őket.

2. Harhorin-ban a szakjapa (*sa skya pa*) rendhez tartozó Erdene Zuu kolostorban a liturgiák listáján szerepelt a Sitātapatrā-tisztelet, és számos régi ábrázolás utalt a hagyományos tiszteletére.

3. Cagaan Uul-ban videóra is felvett interjút készítettünk egy 90 éves lámával, aki egykoron, az 1930-as években lerombolt helyi kolostor növendéke volt. Tisztán emlékezett a Sitātapatrā istenség tiszteletével kapcsolatos gyakorlatokra, sőt arra is, hogy a szöveget mely más szövegekkel együtt recitálták.

A munkatervben vállalt kiadást 90 %-ban előkészítettük, eddig több mint 150 oldal terjedelmű. A jegyzet apparátus még további kiegészítésre szorul. A késlekedést nagyrészt a pétervári változat beszerzésének körülményessége okozta. Ez a kéziratos változat minden bizonnyal egy archaikusabb fordítás, mint a pekingi, ezt nem hagyhatjuk vizsgálódásunkon kívül. A hátralévő munkát fél éven belül befejezzük.

An Analysis of the Mongolian Buddhist Terminology as Observed in the Mongolian Translations of *Sitātapatrādhāraṇī*

Tibor Porció, University of Szeged (Hungary)
Alice Sárközi, Budapest (Hungary)

The Mongolian *Sitātapatrā* (*Čayan šikürtei*)-texts have been incorporated into the Kanjur in the Tantra section in four versions translated from Tibetan originals (nos. 207 = 626, 208, 209 = 627, 210). There are also extra-canonical translations. The earliest are among the manuscripts remains from Olon Süme. The Tantric text of Čayan šikürtei on birch bark used as amulet is preserved in the Royal Library of

Copenhagen. The text of her praise has been circulated also as individual handbooks. A Peking xylograph is preserved in Göttingen that was translated by Ayusi güüsi. An old manuscript of the same version is in the Copenhagen Collection (Mong 468) which seems to be older than the Kanjur versions, and another one in the British Museum (Mon 73b and also No. 654,a) dated from K'anghsi 51 (1712). A Kalmük version is also known.

Together with the present day religious revival in Mongolia old Buddhist works are published in Cyrillic script to make them understandable to people. A Čayan šikürtei text has also been published in Ulan Bator in 2000. It is interesting to note, that while the language of the present day Church is nearly exclusively Tibetan in the capital, as well as in the country side, these religious books for the public are published in Mongolian to be sure that every-day people can use and understand them. As stated in the Preface: ...”it appears to be necessary to republish some Buddhist texts and sutras as they will meet today’s need”.

The Hungarian-Mongolian expedition of 1998 collected a manuscript version of the work. The manuscript consists of 24 leaves. The manuscript indicates that it was translated by Ayusi. He was a famous literary figure of the 16th century a contemporary of the 3. Dalai Lama.

Whereas the early translations adhered to the terminology inherited from the Uygurs, Ayusi represented a neologist school of language and literature, that means that he tried to give a "correct" Mongolian translation of the Uygur terms.

The joint paper will present a detailed analysis of the terminological changes as well as the translating techniques based on a comparison of the Uygur, Tibetan and Mongolian versions.